

DOMMEREN, HISTORIKEREN OG DEN DØMTE

Ranbmærkninger til sagen mod Adriano Sofri

Af Gert Sørensen

Med den definitive dom i januar 1997 over den tidligere italienske venstrefløjleder Adriano Sofri fra *Lotta Continua* er der blevet afsagt dom over en hel historisk epoke. Historikeren Carlo Ginzburg har fulgt sagen igennem årene og offentliggjorde i begyndelsen af 90'erne en vigtig bog, der med udgangspunkt i det tilgængelige retsmateriale reflekterer over dommerens og historikerens på én gang sammenfaldende og divergerende metoder til fortolkningen af fortidens hændelser.

Det kunne ligne en af historiens mange listige påfund, der umiddelbart tog sig ud som en tilfældighed men næppe var det. I midten af januar 1997 offentliggjorde historikeren Carlo Ginzburg i dagbladet "la Repubblica" en stor helsides anmeldelse af en nyligt udkommet bog om Inkquisitionen i det 16. og det 17. århundredes Italien.¹ Senere samme måned fik Adriano Sofri, tidligere leder af en af 70'ernes mest synlige italienske venstrefløjsgupper *Lotta Continua*, sin endelige dom på 22 års fængsel i sagen mod ham og tre andre for drabet på politikommisær Luigi Calabresi i 1972.

To intellektuelle liv, historikerens og den nu dømte politiske aktivists, krydsede på hinanden, som de havde gjort det før. Hvad der udspillede sig i en trøstesløs italiensk retssal, var således ikke blot en personlig tragedie for de involverede og et nederlag for det italienske retssystem. Begivenheden opsamlede et langt forløb af dramatiske hændelser, der gik tilbage til 70'ernes mange uopklarede mysterier og borgerkrigs lignende konfrontationer.

Med den aktuelle sag står vi atter overfor en historie, præget af vold, repression, ideologiske blindgyder og momenter af frigørelse, der kastede Italien ud i en langvarig ustabilitet, hvis afledte undtagelsestilstande landet måske aldrig rigtigt har overvundet.

Adriano Sofri blev arresteret i 1988 sammen med Giorgio Pietrostefani og Ovidio Bompressi, kendt fra tiden i *Lotta Continua*. Anklagen byggede ene og alene på udsagn fra en fjerde person, Leonardo Marino (tidligere arbejder på FIAT og også han tidligere *militante* i LC), der angiveligt af samvittighedsgrunde var gået til politiet med sin påståede viden om mordet på Calabresi og LC's ansvar. Marino's version gjorde Sofri og Pietrostefani til bagmændene, mens Marino selv skulle have været chauffør under gennemførelsen af attentatet og med Bompressi som den egentlige attentatmand. Den første dom i sagen faldt i 1990. Derpå fulgte to appelsager, hvoraf den ene førte til frifindelse i 1994,

og senest altså den tredje og sidste med den endelige dom.

Hvad skete der den morgen i maj 1972, da Calabresi blev dræbt med to skud, ét i nakken og ét i ryggen? Og hvorfor skete det? Man kunne selvsagt hævde, at selve aktionen og motivet bag var spørgsmål, der normalt kun havde interesse for en dommer og en anklaget. Denne opfattelse delte historikeren Ginzburg ikke, der har efterladt et værdifuldt indlæg *ex aula* i form af bogen *Il giudice e lo storico* fra 1991.² Med afsæt i et indgående kendskab bl.a. til det primære retsmateriale udgrænser Ginzburg dommerens og historikereens arbejdsmetoder og slår ned på de fælles strategier og indbyrdes forskelle.

Baggrunde

Carlo Ginzburg (f. 1939) er den førende italienske eksponent inden for den retning i historiskrivningen, der er blevet kaldt mikrohistorie.³ Tidligt i sit forfatterskab har han beskæftiget sig med hekseprocesserne i Friuli-provinsen i det nordlige Italien.⁴ I et stort interview fra 1982 til dagbladet "Lotta Continua" (i øvrigt ved Adriano Sofri)⁵ udtalte Ginzburg, at når hans studier tog den retning, skyldtes det i stor udstrækning inspirationen fra hans læremester, den markante kommunistiske historiker og tidligere overbeviste fascist Delio Cantimori, der selv havde udgivet værker om kættertradition i Modreformationens Italien.⁶ I samme interview føjede Ginzburg til, at også Carl Th. Dreyer's film *Vredens Dag* havde gjort et stærkt indtryk.

Ginzburg voksede op i det antifascistiske intellektuelle miljø i Torino. Faderen Leone var en indvandret russisk jøde, der i 30'erne sammen med forlæggeren Giulio Einaudi og forfatteren Cesare Pavese grundlagde forlaget Einaudi, i dag fortsat et af Italiens mest prestigefyldte forlag. Kredsen talte desuden lægen og forfatteren Carlo Levi, der for sin antifascistiske virksomhed blev forvist til en syditaliensk landsby, hvis arkaiske og førmoderne verden blev skildret i den neorealisticke klassiker *Cristo si è fermato a Eboli* fra 1945.⁷

Udsnit af hovedet til tidsskriftet
Lotta Continua.

I modsætning til Carlo Ginzburg synes Adriano Sofri (f. 1942) i højere grad at være bundet til en etisk-politisk konjunktur, som han selv bidrog til at forme, og hvis uforudsigelige konsekvenser han indtil videre også har måttet underkaste sig og betale prisen for. En skelsættende begivenhed for Sofri og en hel generation af unge politisk aktive blev bombeattentatet mod Landbobanken på Piazza Fontana i Milano, den 12. december 1969. Tidligere på efteråret havde der været uro på arbejdsmarkedet omkring overenskomstforhandlingerne. I forlængelse af disse arbejdskampe, der blev yderligere forstærket af studenterbevægelsen rundt omkring på landets universiteter, opstod flere mindre aktionsgrupper, som ikke var kontrolleret af arbejderbevægelsens historiske organisationer, men som definerede sig i direkte opposition til disse.

Lotta Continua var ét af de mange udslag af den politiske kreativitet, dette "varme efterår". Adriano Sofri var en af frontfigurerne i den forstand, at det var ham, der mest markant tegnede LC's politisk-teoretiske profil som en bevægelse, først og fremmest. Således greb LC ind i en specifik historisk situation og så sig selv som et organisatorisk initiativ *internt* i de mange spontane revolter på arbejdspladserne, i byernes arbejderkvarterer, på skolerne og universiteterne, og ikke *udefra*, som et traditionelt avantgardeparti ville gøre.⁸

Attentatet på Piazza Fontana, der havde kostet 16 mennesker livet og et højt antal sårede, blev, hvad der ikke kan forbavse, "læst" på forskellige måder. Politiet i Milano var ikke i tvivl om, at de skyldige skulle findes på venstrefløj. Ræsonnementet var, at terroren mod den etablerede orden var at betragte som en naturlig udløber af en i forvejen højeksplosiv situation, som arbejderbevægelsen havde fremprovokeret og også ønsket at fremprovokere, fordi terroren – således blev det antaget – ikke var ganske fremmed for arbejderbevægelsens egne traditioner. På grundlag af dette teorem ("man finder, hvad man søger efter") blev de to anarkister Valpreda og Pinelli arresteret få dage efter den tragiske begivenhed.

Der gik derefter ikke lang tid, før man i aviserne kunne læse, at den ene af de to hidtil ukendte anarkister, Pinelli, var blevet fundet død, neden for vinduet til det lokale i Milano's politigård, hvor han havde været til afhøring. Forhørslokalet var kommissær Luigi Calabresi's kontor. Den officielle forklaring lød, at Pinelli havde begået selvmord ved at kaste sig ud af vinduet, da han var blevet konfronteret med det fældende materiale, som politiet mente at have på ham og hans medsammentvorne. På venstrefløjens derimod så man et utvetydigt eksempel på politibrutalitet. Ifølge denne version var Pinelli blevet tortureret til døde under forhøret, hvorefter hans lig var blevet smidt ud igennem vinduet for at give det udseende af selvmord. Affæren bekræftede med andre ord blot en igangværende omlægning af et repressivt statsapparat, som attentatet mod Landbobanken skulle være et kyndisk led i.

Luigi Calabresi og hans lige blev set som symboler på en generel magtudøvelse, der forhindrede sandheden og retfærdigheden i at ske fyldest, og som først senere forlod "det røde spor", efter Valpreda's frifindelse og efter fremkomsten af forskellige indicier, der pegede på højreekstremistiske grupper og grene inden for efterretningstjenesten. Da Calabresi den 17. maj 1972 blev skudt ned uden for sin bopæl i Milano, skrev *Lotta Continua's* dagblad af samme navn dagen efter: »En handling, i hvilken de udbyttede genkender deres egen vilje til retfærdighed«. Adriano Sofri var på det tidspunkt bladets chefredaktør. Umiddelbart udtrykte en sådan passus hele det overophedede klima, der prægede tiden. Det ville derfor være at forcere formuleringen og gøre bladets redaktører ikke så lidt letsindige, hvis den blev opfattet, som om LC også påtog sig ansvaret for drabet på kommissæren.⁹

Der var da heller ingen af LC's ledere, der på daværende tidspunkt blev inkrimeret.¹⁰ Tværtimod blev der rejst tiltale mod en gruppe neofascister, der dog senere blev frikendt. Det var først mange år efter LC's opløsning i slutningen af 1976, at gruppen atter kom i

myndighedernes søgelys. Enkelte tidligere medlemmer af LC, nu politisk hjemløse, havde søgt over i den væbnede kamp, som *Le Brigade Rosse* og *Prima Linea* stod for. Men i begyndelse af 80'erne, da et stigende antal såkaldt angrende terrorister begyndte at samarbejde med politiet og undersøgelsesdommerne, dukkede LC-sporet op igen.¹¹ Rygterne om LC's delagtighed var mange. Beviserne var derimod svage og kunne næppe være andet på et tidspunkt, hvor de italienske politigårde og retspaladser fyldtes med stadig mere forhørsmateriale fra de store terroristprocesser, og hvor stadig flere brikker med navne og attentater lagde sig til rette i omskiftelige mosaikker af betydninger, konstellationer, ansvarsplaceringer og krydshenvisninger.

I første omgang blev disse rygter og mulige spor ikke fulgt op. Den var, som om de endnu var for perifere for et retsmaskineri, der snarere var optaget af at optrævle de store terroristorganisationer. De blev så blot gemt til side i Arkivet for Uafsluttede Sager og Løse Ender, der senere med Marino's bekendelser i 1988 blev taget op og nu gav mening i anklagemyndighedens rekonstruktion og bevisførelse mod de formodede gerningsmænd bag mordet på Luigi Calabresi.

Bevisets stilling

Sofri-sagens juridiske forløb fra myndighedernes første vage formodninger i begyndelsen af 80'erne til deres sikre vished om den rette sammenhæng bæres ene og alene af én persons anklage mod sig selv og andre. Så stor overbevisningskraft har denne (selv)anklage haft, at den har været mere end tilstrækkelig til at afgøre skyldsspørgsmålet på et for dommeren indlysende klart grundlag. Ginzburg var for sit vedkommende overbevist om Sofri's uskyld men indrømmede, fordi han var bundet til Sofri i et gammelt venskab, at denne hans moralske vished ikke havde nogen juridisk gyldighed.¹² Han satte sig derfor for at undersøge, hvilken stilling overhovedet beviset havde haft.¹³ Man kunne også hævde, at han, som han formulerede det

i det ovenfor citerede interview med henvisning til sin metodes indbyggede *Verfremdungseffekt*, ønskede at gøre »de kendte ting uforståelige«;¹⁴ altså at bryde den selvforsståelse, som dommeren havde lukket sin rekonstruktion af sagen ind i, for i det mindste at lade tvivlen komme den anklagede til gode, når helhedsbilledet først var krakkeleret og kun efterlod fragmenter af noget, som måske havde fundet sted men med andre personkonstellationer indblandet, eller som måske delvis havde udspillet sig i fantasien eller helt andre steder end lige dør, hvor det blev antaget, at det skulle have hændt.

Beviset eller den objektive kontrol er, når det kommer til stykket, hvad der på et vist fundamentalt niveau forener dommerens og historikerens praksis. Ved at fremhæve denne lighed vender Ginzburg sig polemisk mod de *trends* i den nyere historieskrivning, der som hos fx Hayden White har det med at gøre historie til litteratur.¹⁵ Allerede Den romerske Inkvisitions få samtidige men overhørte kritikere indvendte, at det ikke var nok at sende en anklaget på bålet alene på grundlag af én persons udsagn, hvis ikke disse udsagn kunne kontrolleres objektivt og uafhængigt.¹⁶ For begge arbejdsmetoder handlede det helt elementært om at bekræfte eller afkræfte forbindelsen mellem et subjekt X (*in casu* Sofri) og en handling Y (*in casu* mordet på Calabresi) med henvisning til en række eksterne og verificerbare data.

Men det er lige præcis på dette punkt, hvor vi finder den største lighed mellem historikeren og dommeren, at deres veje skilles og deres forskellige samfundsmæssige roller afsløres. Historikeren er ikke en dommer. Ganske vist er der mange eksempler på, at historikeren har gjort sig til dommer. Historieskrivningen omkring den franske revolution var tidligere meget fokuseret på de store personligheders ansvar for, at det gik som det gik (Aulard om Robespierre), eller svigt i det afgørende øjeblik (Mathiez om Danton).¹⁷ Nævnes kunne også en vis marxistisk historieskrivning, der i forlængelse af den hegelske historiefilosofi, gjorde verdenshistorien til et verdenstribunal.¹⁸

Omvendt findes der også dommere, der optræder som historikere og mener at kunne udvide en personligt påhæftet skyld til at omfatte en hel tidsepoke.

Når Ginzburg skriver, at »begreberne “bevis” og “sandhed” er konstituerende dele ved historikerens metier«,¹⁹ som de er det for dommeren, så har de et lidt andet indhold end i dommerens anvendelse. For denne sidste må beviset principielt være et hundrede procent, før det kan blive fældende. Det turde være indlysende, at retten ikke må begå uret. Helt overbevist om egen ufejlbarlighed synes den dog ikke, når den indføjer indtil flere appelmuligheder og ikke at forglemme en forsvarsinstans for netop at eliminere, hvad der måtte være af fejlkilder. Helt udelukkes kan disse dog ikke. “Justitsmordet” er så at sige en risiko, som dommeren må løbe, og som samfundet også synes villig til at acceptere. Men indtræffer der på trods af alle de retsgarantier, som et demokratisk samfund kan give, blot ét juridisk overgreb, vil retsbevidstheden allerede føle sig krænket. End ikke som blot undtagelse vil en forkert fældet dom kunne godtages.

Dommerens arbejdsmetode nærmer sig i sin ideale fordring til beviset og sandheden den eksakte videnskab. For at kunne indfri disse krav om uangribelighed i embedsførelsen tvinges dommeren til at definere et ganske særligt område af virkeligheden som sit virkefelt. Den juridiske kultur fastlægger i sidste instans dette felt, der må være overskueligt og identificerbart. Skal et subjekt X dømmes for en handling Y, må det bevises for det første, at X har begået Y, for det andet, at X har *villet* Y²⁰ (altså har et motiv), og for det tredje, at Y er en kriminel handling (altså en forbrydelse). Bevæger dommeren sig uden for sit felt, vil han hurtigt blive konfronteret med begrænsningerne i sin arbejdsmetodes mål og midler med en øget risiko for fejlbedømmelser til følge; og fastholder han alligevel sit forehavende, uden at samfundets kontrolinstanser sætter ind, eller hvis sådanne slet ikke findes, vil det juridiske apparat snart degenerere til repressi- on og undertrykkelse i en målestok, som det kendes fra autoritære regimer.

Det er åbentbart, at historikeren ikke kan arbejde under et sådant eksakthedspres. Historikeren opererer ikke med færdige versioner, eftersom historien hele tiden skrives om; og han må påberåbe sig retten til at tage fejl samt til at vælge metode og stofområde. I det hele taget må han lide den tort, at hans version af begivenhederne kan blive overtruffet af andre. Det er den videnskabelige debats grundvilkår. Dommeren har ikke denne metodefrihed og kan heller ikke kaste sig over hvadsomhelst, forsåvidt de handlinger, der har at skaffe med forbrydelse og straf, kræver en ganske bestemt tilgang. Begreber som bevis og sandhed er derfor i historikerens regi snarere forlenet med grader af sandsynlighed. Historikerens arbejdsfelter og metoder er således, sammenlignet med dommerens, langt større og mere fleksible.

Dommeren er af faglige grunde bundet til forestillingen om, at historien bæres frem af bevidste individers handlinger. Denne forestilling har historieskrivningen måske ikke endegyldigt forladt så dog nedtonet noget. Selv vedgår historikeren Ginzburg sin påvirkning fra den franske *Annales*-skole med dens interesse for historiens dybere og mindre synlige lag.²¹ Det er netop med denne ballast, at han også som eksponent for den offentlige mening satte sig for at analysere de juridiske præmisser, der blev lagt til grund for dommen mod Sofri, og læse dem med historieskrivningens fordomsfrihed.

Den juridiske rekonstruktion

I 1989 gik man i Italien over til en mere akkusatorisk tilrettelæggelse af strafferetten, efter at den siden de fascistiske reformer i 1930 havde været inkvisitorisk. Den nye, man kunne kalde den, “Perry Mason”-model er inspireret af de angloamerikanske traditioner, der henlægger en sag til afgørelse ene og alene i retssalens åbne forum, hvor forsvarer og anklager principielt står lige i deres fremlæggelse af en sag (bl.a. ved brug af *cross-examination*) over for en principielt neutral dommer. Overgangen til den akkusatoriske model var

en noget forsinket retspolitisk opfølgning af de rettigheder, der var nedfældet i landets demokratiske forfatning fra 1948. Til sammenligning var den inkvisitoriske model mere i overensstemmelse med et autoritært regime. Forsvarsinstansen stod svagt i forholdet til den offentlige anklager; mens dommeren spillede en mere aktiv og udsørgende rolle og var langt fra neutral. Når parterne således ikke havde samme vægt i selve retssalen, var det en af konsekvenserne af, at den inkvisitoriske model forud for sagens fremlæggelse og afgørelse i en offentlig tilgængelig retssal opererede med en såkaldt *fase istruttoria*, hvorunder en undersøgelsesdommer (*giudice istruttore*) forhørte den anklagede og tilvejebragte det nødvendige materiale til at formulere et anklageskrift. Disse forhør foregik i hemmelighed og uden en forsvarers tilstedeværelse. Modellen er ofte blevet kritiseret for at sammenblende den investigative og den dømmende myndighed.

Sagen mod Sofri indledtes i 1988 og var en af de sidste, der fulgte den inkvisitoriske model.²² Dermed fik den dømmende og investigerende side de proceduremæssigt sikrede fordele af at kunne præsentere et i forvejen gennearbejdet fortolkningsskema, som det da også skulle vise sig var umuligt at gennemhulle uanset de modsigelser, halve sandheder, forglemmelser og erindringsforskydninger, det hvilede på. Anklagemyndigheden anså den angrende Leonardo Marino's udsagn som tilstrækkeligt troværdige til, at de kunne tjene som bevis for, at Sofri var manden, der efter et offentligt møde i Pisa, den 13. maj 1972, arrangeret af *Lotta Continua* og med Sofri selv som hovedtaler, skulle have givet Marino (og Bompreschi) grønt lys til mordet på Calabresi fire dage senere.

Imidlertid herskede der allerede i 1990, da sagen kom for retten første gang, stor usikkerhed ikke bare om Marino's motiver for at henvende sig til myndighederne (samvittigheds kvaler og/eller akutte økonomiske problemer?)²³ men også om, hvornår han gjorde det. Først hed det sig, at datoen var den 19. juli 1988. Men under retssagen kom det frem, at

Marino havde henvendt sig til politiet den 2. juli og måske endda også tidligere. Hvad der egentlig foregik i denne periode, hvor Marino var alene med politiet og bl.a. med en af landets førende terroristeksperter, vides ikke, da disse tophemmelige samtaler eller forhør ikke blev nedskrevet. Det var tydeligt, at ingen, bortset fra anklagemyndigheden, der overtog sagen, skulle have haft noget at vide.²⁴

Uanset om der har været noget at skjule eller ej, kan det konstateres, at der har været en forhistorie, omgæret af en vis uigennemsigthed, inden Marino's udsagn fik den altdominerende plads som bærende betydningslag i anklagemyndighedens fortolkningsskema. At disse udsagn også har haft en overbevisende kraft, fremgik af, at dommeren i sagens åbne fase snart gjorde anklagemyndighedens og Marino's version til sin, når han, som det ofte skete, greb ind med direkte spørgsmål.²⁵ Når det fremlagte skema blev bekræftet eller bekræftede sig selv, var det, fordi det i beviset for dets sandhedsoverensstemmende korrekthed henviste til sig selv. Hvor man kunne forvente, at opgaven måtte bestå i finde eksterne, objektive data og vidneudsagn, der kunne bekræfte, hvad Marino havde sagt, var linjen den modsatte, nemlig at afkræfte de vidneudsagn, der modsagde Marino, ved at henvise til Marino.²⁶ Man forudsatte det for sandt, som burde bevises at være det. Anklagemyndighedens fortolkningsskema var tautologisk, selvsupplerende og modsigelsesfrit og derfor i sin form og konsekvens absolutistisk.

Argumentationen omkring Marino's pålidelighed er følgende et eksempel på. Således skal denne have indrømmet at have begået en række røverier forud for mordet på Calabresi og på vegne af *Lotta Continua*. Selvom disse røverier ikke kunne verificeres lige i den version og med deltagelse af lige de og de personer, som angivet, så havde man dog Marino's ord for, hvilken retning den juridiske rekonstruktion skulle tage.²⁷ Umiddelbart havde disse røverier ikke så meget at skaffe med selve mordet; men de kunne danne baggrunden for en inkriminerende rekonstruktion af motiver og aktører. Således blev disse nævnte

røverier opfattet som værende blevet besluttet af LC's eksekutivkomité. Røverierne skulle således være begået for at selvfinansiere organisationen og ville derfor slet ikke kunne være blevet begået uden en illegal struktur internt i LC.²⁸

Anklagemyndigheden mente på denne måde at have demonstreret eksistensen af et subversivt apparat, der i henseende til ideologi og personkonstellationer ikke bare stod bag røverierne men også bag mordet. Den korte samtale, som Marino påstod og som Sofri og andre benægtede skulle have fundet sted tilbage i 1972 i Pisa en regnfuld maj-dag efter et stort politisk møde, var, hvad man havde til at binde hypotese og virkelighed sammen. I denne rekonstruktion var det hypotesen, der absorberede virkeligheden og tilpassede den til en særlig juridisk hensigtsmæssighed. Det, der var en mulighed og skulle bevises, blev forvekslet med de skinbarlige realiteter.²⁹ Skyldsspørgsmålet var afgjort på forhånd, når dommeren på denne måde så bort fra, at LC, der opløstes i 1976, vanskeligt i sin struktur og etisk-politiske mentalitet kunne sammenlignes med de egentlige terroristgrupper som *Le Brigade Rosse* og *Prima Linea*.

Epilog I

I sit forsvarsskrift skriver Sofri, hvorledes han, mens han sad og ventede på, at dommeren læste rettens afgørelse op, kikkede op på en stor mosaik i den ene ende af retslokalet. Ophavsmanden er Mario Sironi. Værket bærer titlen *La Giustizia fra la Legge e la Forza* ("Retfærdigheden mellem Loven og Styrken"; se Fig.) og er fra 1936, samtidig med opførelsen af Justitspaladset i Milano. Yderst til venstre i mosaikken er fremstillet en halvnøgen mandsfigur, der støtter sig til noget, der er malet over. Følger man konturerne af det overmalede, der på denne måde forsøges holdt skjult, men som bliver så meget mere synligt, vil man opdage fascismens magtsymbol.³⁰

Det er formodentlig ikke ganske uden forbindelse med Sofri's refleksioner over det tyn-

de lag maling, der på én gang adskilte en autoritær ikonografi fra en demokratisk og lod en tung arv komme til syne, når Ginzburg afsluttede sin gennemgang med en dyster henvisning til den fascistiske jura. Hans konklusion var, at de mange tvivlsspørgsmål, der var dukket op i sagen, burde være kommet den anklagede til gode efter princippet *in dubio pro reo*. Dette princip turde være selvfølgeligt i en principielt demokratisk orden som den italienske. Men Ginzburg undlod ikke at nævne, at i 30'ernes diskussion om tvivlsspørgsmålet var der dem, der hævdede, at tvivlen måtte komme staten til gode efter princippet *in dubio pro re publica*. Faktisk nægtede han at tro, at det var dette sidste princip, der lå bag dommen mod Sofri, fordi som han føjede til i bogen fra 1991 i tillid til det italienske retsvæsen, så kunne de senere appelsager rette op på den begåede »juridiske fejl«.³¹ Efter den seneste og definitive dom, afsagt i januar 1997, er denne fejl stadig ikke rettet.

Epilog II

Som historiker griber Ginzburg ind i en juridisk rekonstruktion af en række begivenheder og personkonstellationer, der sætter lighedstegn mellem *Lotta Continua* og den egentlige terrorisme, og som arbejder videre på de overleverede fragmenter fra terroristbekæmpelsens storhedstid uden at medreflektere det historiske helhedsbillede. Mens dommeren rekonstruerer nogle bestemte begivenheder og aktører og tildeler dem en tilsvarende entydig og umisforståelig plads i et fortolkningsskemas lukkede rum, peger historikerens arbejdsmetode mere i retning af at tildele de samme begivenheder og aktører en af juraen uafhængig placering, i historien, i det øjemed at gøre dem åbne for forskellige udlægninger. Fx ville historikeren kunne argumentere for, at LC var udtryk for en diffus og spontan social opposition i første halvdel af 70'erne snarere end en kriminel sammenslutning.

Hvor vidtrækkende konklusioner, der kan drages af dette konkrete, som det er blevet kaldt, nederlag for det italienske retssystem,

er umiddelbart vanskeligt at besvare. For at komplettere billedet af et yderst sammensat juridisk apparat hører det med at gøre opmærksom på, at dele af den dømmende myndighed har høstet visse succeser, fx med de store maxiprocesser mod mafiaen i 80'erne, gennemført af de senere myrdede undersøgelsesdommere Giovanni Falcone og Paolo Borsellino. På samme måde har 90'erne store korruptionssager gjort den offentlige anklager i Milano Di Pietro til noget nær folkehelt. Når dommerne de seneste år har spillet en så fremtrædende rolle, hænger det nøje sammen med, at den politiske klasse har været i dyb krise for ikke at sige under afvikling. Måske handler Sofri-sagen på et vist niveau også om disse ændrede styrkeforhold mellem den juridiske og etisk-politiske kultur. Ginzburgs bog om dommeren og historikeren kan da opfattes som et bidrag til en styrkelse af denne sidste.

Noter

1. C. Ginzburg, *Italia, un paese fondato sull'Inquisizione*, i "la Repubblica" (14. jan. 1997); anm. af A. Prosperi, *Tribunali della coscienza. Inquisitori, confessori, missionari*, Torino 1997.
2. Ibid., *Il giudice e lo storico. Considerazioni in margine al processo Sofri*, Torino 1991; når der i det følgende tales om dommeren, så henvises der til de funktioner, som udøves af undersøgelsesdommeren, retspræsidenten og den offentlige anklager.
3. Om Ginzburg's brug af ordet *microstoria*, se A. D'Orsi, *Alla ricerca della storia. Teoria, metodo e storiografia*, Torino 1996, s. 243; Ginzburg er sammen med Giovanni Levi redaktør af serien *Microstorie* på forlaget Einaudi; om Levi og om inspirationen fra Clifford Geertz, se også I. Floto, *Historie. En videnskabshistorisk undersøgelse* (1985), København 1996, ss. 264-65.
4. C. Ginzburg, *I benandanti*, Torino (1966) 1979.
5. A. Sofri, interview med Ginzburg, i "Lotta Continua" (17. febr. 1982).
6. D. Cantimori, *Eretici italiani del Cinquecento* (1939).

7. Findes i en da. overs. C. Levi, *Kristus standsede ved Eboli*, 1948.
8. M. Teodori, *Storia delle nuove sinistre in Europa (1956-1976)*, Bologna 1976, ss. 448-54.
9. L. Sciascia, i "L'Espresso" (28. aug. 1988), optrykt uden titel i Sciascia, *A futura memoria*, Milano 1989, ss. 155-56: »Selvom den er hans [Sofri's], artiklen, der blev offentliggjort i "Lotta Continua" dagen efter mordet på Calabresi, og som kan ligne en påtagelse af ansvaret, forekommer den mig at svare til den abstrakte revolutionære kanon; og det forekommer mig også i dag, at den mere udtrykker et forsvar end en anklage«.
10. Sofri, *Memoria*, Palermo 1990, s. 156; omtaler, at en menig LC-sympatisør var i politiets søgelys.
11. Ibid. s. 158ff.
12. C. Ginzburg, The Case of Adriano Sofri, i "London Review of Books" (13. apr. 1997) ss. 8-9.
13. Ginzburg, *Il giudice e lo storico*, cit. ss. VII-VIII og s. 110.
14. Sofri, interview, cit.
15. Ginzburg, *Il giudice e lo storico*, cit. s. 13.
16. Ibid. s. 4 og s. 95; henviser til et internt Inkvisitionsdokument fra 1620 (?) *Instructio pro formandis processibus in causis strigum, sortilegorum e maleficiorum* ("Instruktion om, hvorledes der skal føres proces mod hekse...").
17. Ibid. s. 10.
18. Ibid. s. 9; se også Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts* (1819-20) § 340.
19. Ibid. s. 13.
20. Ibid. s. 109; citerer L. Ferrajoli, *Diritto e ragione. Teoria del garantismo penale*, Bari 1989: »Ingen handling som ikke er intentionel kan dømmes« (s. 491).
21. Ibid. s. 11.
22. Ibid. ss. 3-4.
23. Ibid. ss. 90-93.
24. Ibid. s. 55.
25. Ibid. s. 67.
26. L. Ferrajoli, *Irreparabile?*, i "il manifesto" (26. jan. 1997); henviser til straffelovens § 192, der siger, at det er ikke nok til at opretholde en anklage mod en person X, at en medskyldig person Y udpeger personen X, hvis ikke der er andre elementer, der kan bekræfte medanklagens pålidelighed.
27. Ginzburg, *Il giudice e lo storico*, cit. s. 121.
28. Sofri, *Memoria*, cit. ss. 189-90.
29. Ginzburg, *Il giudice e lo storico*, cit. s. 110.
30. Sofri, *Memoria*, cit. ss. 250-51.
31. Ginzburg, *Il giudice e lo storico*, cit. s. 111.

Mens Adriano Sofri ventede på sin dom kikkede han op på denne udsmykning i retslokalet. Mosaikken La Giustizia fra la Legge e la Forza er lavet af Mario Sironi i 1936. Der er tre overmalede partier, som dækker symboler, der efter fascismens fald ikke længere var acceptable; bl.a. under hånden på manden til venstre et fasces-symbol. Det tynde lag af gul maling adskiller ifølge Sofri den autoritære ikonografi fra den demokratiske.

Abstract

Sørensen, Gert: The Judge, the Historian and the Convicted,

Arbejderhistorie 2/1997, p. 31-39.

How does the role of the historian differ from that of judges? In 1997 the former leader of the Italian leftwing group Lotta Continua Adriano Sofri was sentenced to 22 years imprisonment for the murder of a policeman in 1972. Earlier this same case was investigated by the Italian historian Carlo Ginzburg. Ginzburg utilized the case – with among other

things, a considerable knowledge of the primary legal material – to reveal the working and interpretive methods of judges and historians. The article deals with the actual court case and the Italian legal system and at the same time investigates the judge's as well as the historian's role in interpreting the past.

Gert Sørensen

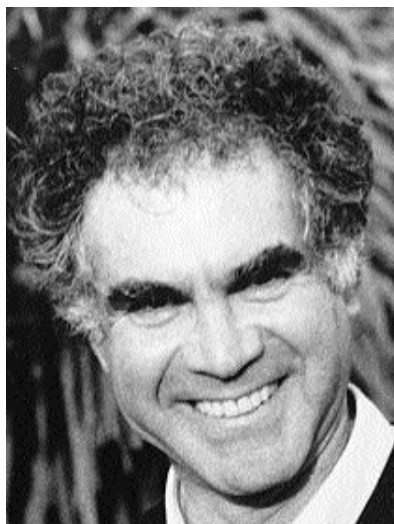
Lektor i italiensk historie og kultur

Romansk Institut, Københavns Universitet

Njalsgade 78, 2300 København S

Tlf: 35 32 84 34

CARLO GINZBURG, f. 1939 i Torino, professor i moderne historie ved Universitetet i Bologna og gæsteprofessor i 90'erne på University of California i Los Angeles. Ginzburg er især kendt for sine studier af Italien i 14-1600-tallet og for den metodiske fornyelse, som han har kaldt *mikrohistorie*. I Danmark har han mest haft indflydelse blandt etnologer og litterater, mens han i Sverige har haft stor betydning også blandt historikere. Han blev kendt af en større offentlighed med sin bog *Il formaggio e i vermi. Il cosmo di un mugnaio del '500* fra 1976 (eng. *The Cheese and the Worms. The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*, Penguin 1980) om den selv lærte møller Menocchio, som over for inkvisitionen redegør for sit materialistiske univers. Ginzburgs første bog var *I benandanti. Ricerche sulla stregoneria e sui culti agrari tra Cinquecento e Seicento* (1966). Den handler om en frugtbarhedssekt i Friuli i Norditalien fra 15-1600-tallet. Den er oversat til svensk: *Benandanti. "De goda häxmästarna"* (Symposion 1991). I 1970 udsendte han *I costituti di don Pietro Manelfi*, som var en udgivelse af tekster fra en anabaptists vidnesbyrd for inkvisitionen. Samme år kom *Il nicodemismo* om kætteri i midten af 1500-tallets Italien. I 1981 udsendte han *Indagini su Piero* om maleren Piero della Francesca (oversat til eng. *The Enigma of Piero* (Verso, 1985)), som demonstrerede hans store interesse for ikonografi og billedhistorie.

Ved siden af disse bøger har Ginzburg skrevet en lang række vigtige artikler. Størst opsigt vakte 'Spie. Radici di un paradigma indiziario' (1979), som er en metodisk overvejelse over det såkaldte indicielle paradigme, hvor han bl.a. bygger på Sherlock Holmes, Freud og kunsthistorikeren Morelli. Artiklen er oversat til dansk i *Kultur og klasse* 54 under titlen 'Spor. Indicieparadigmets rødder'. Flere af hans artikler blev samlet i bogen *Miti emblemi spie* (1983), som er oversat til engelsk med titlen *Clues, Myths, and the Historical Method* (John Hopkins University Press 1989). Mange af artiklerne har været oversat til svensk i *Häftan för kritiska studier*, som også har udsendt en samling af dem med titlen *Ledtrådar. Essäer om konst, förbjuden kunskap och dold historia*, 1989.

I 1989 kom hans bog om heksesabbaten. Den er oversat til eng. *Ecstasies. Deciphering the Witches' Sabbath* (Hutchinson, 1990) og til svensk *Häxsabbat* (Symposion, 1991). I 1991 udsendte han bogen om processen mod Sofri og Lotta Continua: *Il giudice e lo storico. Considerazioni in margine al processo Sofri*, som artiklen her handler om. En introduktion til Ginzburg findes i *Kultur og klasse* 40/1981, Martin Zerlang: Karneval og kætterbål. Mere omfattende introduktioner findes i *Journal of Modern History* 2/juni 1976, Anne Jacobson Schutte: Carlo Ginzburg og i *Journal of Social History* 25/spring 1992, John Martin: Journeys to the World of the Dead. The Work of Carlo Ginzburg. Et spændende interview med Ginzburg har Keith Luria og Romulo Gandolfo lavet i *Radical History Review* 35/1986.